

Osmanlı'nın Para ile İmtihani

Mehmet Kuru

Ankara, Fol Yayınları, 2022, 192 sayfa, ISBN: 978-625-8242-10-2.

Ahmet Faruk FİYAZ*

Yazar Mehmet Kuru, Galatasaray Üniversitesinde 2007 yılında aldığı lisans eğitiminin ardından yüksek lisans eğitimini 2009'da Sabancı Üniversitesinde, doktorasını da 2017'de Toronto Üniversitesi Tarih Bölümünde Natalie Rothman'ın danışmanlığında yapmış ve "Locating an Ottoman Port-City in the Early Modern Mediterranean: İzmir 1580-1780" başlıklı teziyle doktor ünvanını almıştır. Akdeniz tarihi, çevre ve şehri çalışmalarıyla ilgilenen yazar, Sabancı Üniversitesinde Tarih Bölümünde dersler vermektedir.

Eser, çalışmanın temelinin, yazarın 2017 yılında Toronto Üniversitesinde tamamladığı doktora tezinin "Osmanlı Piyasalarının Parasallaşma Süreci" başlığına dayandığı bilgisinin de paylaşıldığı "Teşekkür" bölümü ile başlamakta; ardından çalışmanın kapsamı, analitik çerçevesi ve kaynaklarından bahsedilen "Giriş" bölümü ile devam etmektedir. Eser, dokuz bölümden sonra "Kaynakça", "Sonuç" ve "Dizin" bölümlerinin ardından noktalanmaktadır.

Yazar, kitabında parasal krizlerin neden ve sonuçlarını etraflıca açıklamaktan ziyade para tarihi ve klasik dönem ekonomisinin portresini çizmektedir. Faydalandığı ana kaynaklar Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA), İbnül Emin Darphane (İ.E DRB), Maliyeden Müdevver (MAD) ve Mühimme Defterleri (MHM) olarak sıralanabilir. Bunların dışında, ilgili döneme yakın yazma eseler, nümismatik eserleri gibi yardımcı kaynaklarla karşılaşmak da mümkündür. Kaynak kullanımıyla oldukça tatmin eden eserin, dili kullanımını da başarılı bulduğumu söylemek

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, ahmetfaruk.fiyaz@stu.fsm.edu.tr

istiyorum.

Kitabın “Giriş” kısmında, genel tarihi incelendiğinde Osmanlı Devleti için *krizler imparatorluğu* tanımının çok uygun olduğu ancak bir o kadar da *krizleri aşan imparatorluk* tanımının verilebileceği yani yaşadığı krizler, sıkıntılar karşısında imparatorluğun reaksiyonlarının konu edileceği ve elbette 16-17. yüzyıllardaki ekonomik krizlerin merkezinde bir yazımın ön bilgileri aktarılmıştır.

Eserin ilk bölümü “Modern Öncesi Dünyada Çift Metalli (Bimetalik) Piyasalar ve Para Politikaları” serlevhası altında düzenlenmiş olup, bölüm içeriğinde Osmanlı erken dönem maliye tarihine ilgi duyup araştırma yapacak araştırmacıların karşılaştıkları zorluklara ve dikkat edilecek hususlara dair tavsiye-bilgi niteliği taşıyan paragraflar bulunmaktadır. Bunun yanında sikkenin basımı, kıymetli madenlerin çıkarımı çağdaş devletlerle kıyas edilerek aktarılmıştır. Ayrıca kitabın ilerleyen bölümlerinde çokça bahsi geçecek olan tağşiş uygulamasından da ilk defa burada bahsedilmiş, genelgeçer bilgiler verilmiştir.

Kitabın “15. ve 16. Yüzyıllarda İmparatorlukta Para Darbı ve Doğu’ya Gümüş Akışı” adlı ikinci bölümünde ise iki metalli para piyasasına geçişin ardından Avrupa ve Osmanlı’da yaşanan parasal durum aktarılmış; Avrupa’da gümüş yataklarının ve çıkarılmasının azlığından arzda ciddi sıkıntılar yaşanırken, Osmanlı’da II. Mehmet’in fethettiği Balkan topraklarındaki zengin gümüş madenlerinden kaynaklanan bolluk anlatılmıştır. Burada ayrıca Venedik ve Memluk üzerinden Akdeniz ticari durumu ve paranın ilgili ülkelerdeki durumu da karşılaştırmalı anlatılmıştır. Yine bu bölümde imparatorluğun doğu sınırı komşuları ile parasal durumları aktarılmıştır.

Üçüncü bölüm olan “1566 Tağşişi ve İki Bölgeli Para Piyasasına Geçiş” başlıklı bölüme, daha önce ismi geçen 1566 Tağşiş Uygulaması’ndan bahsedilerek başlanmış ve tağşiş yani paranın madenî durumdaki değişim sürecinin detayları aktarılmıştır. Yine bu bölümde de Safevi Devleti ile karşılaştırmalı tağşiş ve para basım politikalarını görmek mümkündür.

Yazarın “Gresham Yasası Yahut ‘Ak Akçe Kara Gün İçindir’” başlığını verdiği dördüncü bölüm ise başlığa adını veren Gresham Yasası hakkında bilgileri içerir. Ayrıca yasaya adını veren Thomas Gresham’ın “*İyi para, kötü parayı kovar*” sözü üzerinden uzun bir anlatım barındırır.

“Avrupa’nın Fiyat Devrimi ve Osmanlı İmparatorluğu’nun Para Krizi” ismi verilen beşinci bölüm ise fiyat devrimi kavramı, Avrupa ve Osmanlı’da görülen para arzı merkezli olup, genel muhtevası sebep-sonuçlarıyla arz krizidir. Zannımca eserin ana bölümü burasıdır.

Altıncı bölümde “Başarısız Bir Ekonomi Politikası Olarak 1585 Tağşişi” başlığı ile muhteva hakkında fikir verilmiştir. Bu bölümde, 1585 Tağşişi hakkında nedensel ve sonuçsal açıdan etraflı bir inceleme yapılmıştır.

Kitabın “1589 Sikke Tashihi ve Beylerbeyi Vakası” adlı yedinci bölümünde yazar, bir önceki bölümde müstakil bir başlık altında değindiği 1585 Tağşişi’ne burada da değinir. Bu tağşişin

sebepe olduğu ekonomik durgunluk, askeri ayaklandırır ve Beylerbeyi Vakası denilen hadiseler cereyan eder. Bu olayda, daha sonraki isyanlarda çokça gördüğümüz kelle isteme yaşanacak ve Sultan III. Murad'ın emriyle Beylerbeyi Mehmed Paşa'nın idamı gerçekleşecektir. Tüm bu olaylar kronolojik ve kaynaklara dikkat edilerek akıcı bir şekilde aktarılmıştır.

Mehmet Kuru, kitabın sekizinci bölümü olan “Parasal Krizin Son Evresi ve İmparatorluğun Para Piyasalarının Entegrasyonu” adlı bölümde, parasal krizlere aranan çözüm arayışları ve yapılan çözüm uygulamaları çerçevesinde görülen az çok toparlanma emareleri ile gurusun önemi üzerinden bir anlatım yapmıştır. Ayrıca yazar, tek tip para politikasının daha iyi olacağı düşüncesini de bu bölümde aktarmıştır.

Dokuzuncu ve son bölüm olan “17. Yüzyılda Avrasya Para Piyasalarının Entegrasyonu” bölümünde ise 17. yüzyıl Avrupa ve Asya piyasalarındaki parasal entegrasyondan; ayrıca Safevi ve doğusunda yer alan Babür İmparatorluklarında, daha önceki bölümlerde anlatılan dönemlerdekine benzer bazı para reformları ve Avrasya pazarlarında arbitraj fırsatlarının ortadan kalkması meselesinden etraflı bir biçimde bahsedilmektedir.

“Sonuç” bölümünde ise para piyasasının küresel ve hükümetler üzerindeki bölgesel, küresel etkilerine yer verilmekte olup, bir devletin güçlü altyapısının oluşmasında ekonomi politikalarının önemi gözler önüne serilmiştir.

Sonuç olarak yazar, eserinde çok fazla irdelenmemiş ancak hem devletin çöküşüne giden sebepleri daha iyi anlamamızı hem de birçok sosyal sorunu daha iyi açıklamamızı sağlayacak para krizleri üzerinde oldukça özveri ve hassasiyetle çalışmış, bu alandaki araştırmacılara ve meraklılara bir baş ucu eseri ortaya koymuştur. Sadece krizler üzerinden kurgulanmayan; krizlerin sebep-sonuçları, çözümleri için harcanan çabalar ve para basımı gibi iktisadi unsurların bir tarihçi perspektifiyle irdelendiği, interdisipliner bir çalışma ortaya çıkmıştır. Eser, okuyucularına parasal kriz ve dalgalanmaların toplumsal sonuçları üzerinden bir sosyoekonomik ve tarihsel bakış vadetmekte ve Osmanlı Devleti'nin görece daha muktedir olduğu yıllarda da ekonomik problem ve para arzı gibi sıkıntılar çekebildiği ve bu sıkıntılara nasıl çözümler ürettiği gibi çıkarımları içermektedir. Osmanlı iktisat tarihi, özellikle para arzı ve krizler alanında başvurulacak ilk eserlerden biri olması; alana dair eksikleri kapatabilecek tarzda olması ve sadece alanın araştırmacıları için değil, umum için de okunabilir, merak uyandırabilir olması, eserin genel ehemmiyetini özetler niteliktedir.